

מפגשי אברהם עם תושבי "הארץ אשר אראך"

"קום התהלך בארץ לארצה ולחנה כי לך אתנה" (בראשית יג יז)¹

בראשית רבה פרשה לט סימן ח

"וילך אברם כאשר דבר אליו ה' - אמר רבי לוי: בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים. אמר: הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור², ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש, בעידוד בשעת העידוד. אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת. אמר לו הקב"ה: "לזרעך אתן את הארץ הזאת".³

אור החיים בראשית יב ו

"ויעבור אברהם בארץ" - מודיע הכתוב כי היה אברם עובר בארץ ממקום למקום ואין אומר אליו דבר מבני הארץ. והגם שבעלי הארץ שהם כנען היו אז בארץ אשר עבר אברהם שמה, לא פצה פיו וצפץ.⁴ עוד ירמוז כי אברהם היה עובר ולא היה מחזיק עצמו בחשיבות, אלא עברי, על דרך אומרו: "אברם העברי".⁵

בראשית רבה פרשה מב סימן ה

"עמק שוה" - רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן: ששם הושוו כל עובדי כוכבים וקיצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנה והיו מקלסין לפניו ואומרים: "שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו". אמרו לו: מלך את עלינו, נשיא את עלינו, אלוה את עלינו. אמר להם: אל יחסר העולם מלכו, ואל יחסר העולם אלוהו.⁶

בראשית רבה סוף פרשה מב

בשעה שאמר הקב"ה לאברהם לימול הלך ונמלך בג' אוהביו. אמר לו ענר: כבר בן מאה אתה ואתה הולך ומצער את עצמך? אמר לו אשכול: מה את הולך ומסיים את עצמך בין שונאך?⁷ אמר לו מ מרא: אלהיך שעמד לך בכבשן האש ובמלכים וברעבון, והדבר הזה שאמר לך לימול אין אתה שומע לו?⁸

¹ פסוק זה נאמר לאברהם לאחר חזרתו ממצרים. מיד עם כניסתו לארץ נאמר לו: "לזרעך אתן את הארץ הזאת" ובכך הוא מגיע אל הארץ אשר אראך. וכבר שם מגלה לנו התורה שהארץ המובטחת אינה ריקה מאדם: "והכנעני אז בארץ" (ראה רש"י על פסוק זה והשווה עם רש"י הראשון על התורה). "קום והתהלך בארץ" הוא, איפוא, לא רק על מנת לפגוש מקומות ואתרים, אלא גם אנשים ועמים אחרים. ואנו מעוניינים להתחקות אחר פגישותיו של אברהם עם תושבי "הארץ אשר אראך".
² סולמה של צור (מערות ראש הנקרה) נחשב לגבולה הצפוני - דה פקטו אם לא דה יורה - של ארץ ישראל. ראה ויקרא רבה לז ג על רבן גמליאל שהיה מטייל עד סולמה של צור וכן ביצה דף כה ע' מוד ב לגבי המשולח - שליח מצוה - שמגיע מבבל לארץ ישראל ומקיף את סולמה של צור.
³ וזרעו של אברהם יושבים בבית המדרש ודנים איך אפשר לשלב את עבודת האדמה והעיסוק בפרנסה יחד עם לימוד התורה. ראה מחלוקת ר' ישמעאל ורשב"י מסכת ברכות דף לה' ע"ב: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזרע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה... תורה מה תהא עליה? אמר אביי הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן". ראה שם. ועל"פ, ראה איך המדרש מכניס את אברהם לארץ בדרך הים, במעבר ראש הנקרה, בניגוד לפשט הפסוקים שמהם ניתן ללמוד שאברהם נכנס לארץ באיזור גשר אדם (הג'פטליק) שהרי אלון מורה ושם הם תחנתו הראשונה בה הוא מקים מזבח תודה לה'. ראה אטלס כרטא ואטלס דעת מקרא. האם לפנינו מדרש גלילי המעתיק לגליל תכונות ושחבי ארץ יהודה והשומרון?

⁴ נראה שאפשר לקרוא את "לא פצה פיו וצפץ" בשני הכיוונים, הן אברהם והן איש מבעלי הארץ.
⁵ אברהם אשר נקרא עברי משום שבא מעבר הנהר (יהושע פרק כד), ממשיך להיות עברי גם בארץ שהובטחה לו. הוא עובר ממקום למקום ובכל מקום נתקל ב"בעלי הארץ" שהם מזרע כנען (ראה שוב רש"י על הפסוק "והכנעני אז בארץ"). אין הוא פוצה פה ומצפץ ואינו מחזיק עצמו בחשיבות, אלא נשאר עברי. ומתוך דברי אור החיים, אפשר להבין שגם תושבי ובעלי הארץ לא פצו פה ולא צפצפו ונהגו כבוד זה בזה. כפי שנמשיך ונראה.
⁶ אברהם לא מתנגד לכבוד שעושים לו עובדי כוכבים (ובתוכם אנשי סדום שאותם הציל) שזה עצמו על גבול העבודה זרה. הוא מסכים לכבוד זה ומנצל את האירוע לקידוש שם שמים. הדרשן שאל את הפסוק "נשיא אלהים אתה בתוכנו" מפרשת חיי שרה במטרה להראות שאברהם מסרב למלכות/נשיאות זו, אך המדרשים והפרשנים שם (בחיי שרה) דווקא מוכיחים שמשם זכה אברהם למלכות. ראה למשל ילקוט שמעוני רמז עז: "המליכו הקב"ה לאברהם אבינו בחייו ל"ה שנה, שנאמר: נשיא אלהים אתה". וכבר הארכנו לדון במדרש זה בנושא [סוכתה של סדום](#) בחג הסוכות והראנו שמדרש זה מכוון גם לעתיד לבוא שאז אברהם ישלים את המלכת הקב"ה בעולם, כולל ובעיקר בסדום.

⁷ המילה כסיבה לאנטישמיות היא נושא נכבד שיש לדון עליו בע"ה בפעם אחרת. כאן רק נעיר לגבי הדואליות שבמעמדו של אברהם ביחס לגויים. מחד גיסא הוא: "אב המון גויים", מלך על סדום, אברהם מגייר ושרה מגיירת, מתחבר אל יושבי (בעלי) הארץ ועוד. מאידך גיסא, בתחילת הפרשה (וסוף פרשת נח) הוא "אברהם העברי": "כל העולם מעבר אחד ו הוא מעבר אחד" (בראשית רבה מב ח) ובסוף הפרשה נמצאת מצוות מילה המסיימת (מציינת) את אברהם כנפרד משאר כל העולם. ראה גם

מדרש תנחומא פרשת לך לך סימן יב

"וזורע צדקה שכר אמת" - זה אברהם שזרע צדקה והיה מאכיל עוברים ושבים שנאמר ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם. לאחר שהיה מאכילן ומשקן היו מברכין אותו. ואמר להם לי אתם מברכין? ברכו לבעל הבית שנותן לכל הבריות אוכל ומשקה ונותן בהם רוח. והיו אומרים לו היכן הוא? אמר להם: שליט בשמים ובארץ, ממית ומחיה, מוחץ ורופא, צר את העובר במעי אמו ומוציאו לאויר עולם, מגדל צמחים ואילנות מוריד שאול ויעל. כיון שהיו שומעין כך היו שואלין: כיצד נברך אותו ומחזיקין לו לטובה? היה אומר להם: אמרו ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ברוך נותן לחם ומזון לכל בשר. והיה מלמדם ברכות וצדקות...⁹

בראשית פרק יד פסוקים יט-כב

"ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון : ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ : וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל ... ויאמר אברם אל מלך סדם הרימותי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ :

מפגש זה של אברהם וחיבורו עם כת המאמינים באל אחד היושבים "בארץ אשר אראך" (בירושלים!) הוא אולי המפגש החשוב ביותר של אברהם וסיבת בואו המרכזית דווקא לארץ הזו. אברהם אינו מסרב לטקס שעורך מלכיצדק (ראה "עמק שוה" לעיל) ולקבלת הברכה מהם ואף נותן מעשר לכהן שלהם. ועם זאת, הוא מלמד אותם את שם הויה¹⁰. מלכיצדק אומר: "אל עליון קונה שמים וארץ" ואילו אברהם עונה לו: "ה' אל עליון קונה שמים וארץ".¹¹

מפגשים נוספים

מפגשים נוספים שייכים כבר לפרשת השבוע הבא - וירא :

- המפגש עם המלאכים שבעיני אברהם היו אנשים : "שמא תאמרו, כמלאכי השרת נדמו לו? לא נדמו לו אלא לערביים" (קידושין לב ע"ב).¹²
- הברית עם אבימלך.¹³
- "המפגש" המחודש עם ירושלים, היא שלם, היא "אחד ההרים אשר אומר אליך" בארץ המוריה.¹⁴

בחלק ממפגשים אלה כבר דנו ובחלקם נזכה לדון בע"ה.

סנהדרין לט ע"א בסיפור על הקיסר שמציע לר' תנחום "איחוד כל העולם": "אמר ליה קיסר לרבי תנחום: בוא נהיה כולנו לעם אחד. - אמר לו: טוב, אנו שנימולים, אין אנו יכולים להיות ערלים כמותם. אתם מולו ותהיו כמונו" (התרגום עפ"י שטיינזלץ). ובמקרא הלוא היא פרשת דינה ושכם. והנושא, כאמור, רחב ולא כאן המקום לפרט ואכמ"ל.⁸

אברהם נמלך בשלשת רעיו "הגויים" על המילה? כן! ראה בראשית רבה פרשה ח' סימן ח' על הפסוק נעשה אדם: "למוד מבוראך שהוא ברא את העליונים ואת התחתונים וכיון שבא לברא ות את האדם נמלך במלאכי השרת". וראה גם דעת ר' לוי שם. מי שהוא מלך יכול (וחייב לעתים) להימלך (מלך - נמלך) ואין בכך משום פחיתות כבוד או נימה של היסוס. אברהם המחנך. וכמחנך מנוסה הוא גם יודע שחינוך טוב הוא על קיבה מלאה (אין אזכור לברכה ראשונה רק אחרונה). אך ראה בראשית רבה מט ד שם, חינוך קצת פחות ליברלי: מי שבדך - טוב. ומי שלא רצה לברך נדרש לשלם דמי סעודתו!⁹

ראה רמב"ן על פסוק יח שם: "אברהם לא היה נותן מעשר לכהן לאלהים אחרים. אבל מפני שידע שהוא כהן לאל עליון נתן לו המעשר לכבוד השם ... ומלכי צדק לא הזכיר ה' אבל אברהם אמר ה' אל עליון". אברהם מחדש שם הויה בעולם.¹⁰

מכאן נכנס טופס הלשון "קונה שמים וארץ" לברכת האבות - מגן אברהם. בנוסח ארץ ישראל היו אומרים זאת בתפילת י' ח הרגילה. בנוסח שבידינו שהוא נוסח ב' בל, רק בתפילת מעין שבע שאנו אומרים בליל שבת לאחר תפילת עמידה (שהיא מעין חזרת ש"ץ מקוצרת). וכן בנשמת בתפילת שחרית. (יש עוד מקום בו אנו אומרים "קונה שמים וארץ"?). נכון שאברהם הוא שמוסיף את שם הויה, אבל מלכיצדק הוא הראשון שטבע מטבע לשון זו. להוציא את הרמב"ן הנ"ל לא מצאנו כמעט אף מדרש או פרשן מקרא שמתייחס למהות מפגש זה של אברהם עם המונותאיזם הקדום של ארץ ישראל. ומי שיאיר עיננו עוד בנושא מרתק זה - יבורך!

המקור הוא מסכת קידושין לב ע"ב בדיון ההלכתי על נשיא שמחל על כבודו ובסיפור על הסעודה שעשה רבן גמליאל לחכמים. וצריך לשוב ולקרוא את פסוקים א - ח, ואולי גם פסוק ט, בראש פרשת וירא (פרק יח) במחשבה שמדובר בערבים ובעובדי עבודה זרה על מנת להבין לעומק את מידת הכנסת האורחים של אברהם. רק מפסוק ט או י הוא יכול להבין שמדובר במלאכים.

שעל כך כבר נחלקו הדעות גם בפרשני המקרא וגם במדרש. ראה בראשית רבה פרשה נד סימן ד: "אתה נתת לו שבע כבשות, חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות". וכן דברי הרשב"ם היועיים. מנגד, ראה: "אמר ריש לקיש: תוכחה מביאה לשלום: והוכיח אברהם את אבימלך" היא דעתו של ריש לקיש שאמר: כל שלום שאין עמו תוכחה, אינו שלום". וכבר הרחבנו בנושא הברית עם אבימלך בדף מיוחד בפרשת וירא.

העקידה סוגרת שני מעגלים שניהם נפתחו בפרשתנו. האחד, של "לך לך" למקום לא מוגדר מראש - ראה בראשית רבה לט ט: "אמר ר' לוי בן חיתא: שתי פעמים כתוב לך לך ואין אנו יודעים איזו חביבה, אם השנייה, אם הראשונה". והשני, של ירושלים, אשר במפגש הראשון, עם מלכיצדק, נקראת "שלם" ובשני, בעקידה, נקראת "יראה" ומכאן שמה המלא יראה - שלם. ראה בראשית רבה פרשה נו סימן י: אברהם קרא אותו "יראה" ... שם קרא אותו "שלם" ... אמר הקב"ה: הריני קורא אותו ירושלים.

תשנ"ט תשס"ו

פרשת לך לך

שבת שלום
מחלקי המים